

UČITELJ V VLOGI RAZISKOVALCA

AKCIJSKO RAZISKOVANJE NA PODROČJIH MEDPREDMETNEGA
POVEZOVANJA IN VZGOJNE ZASNOVE V JAVNI ŠOLI

UREDILI

*Janez Krek, Tatjana Hodnik Čadež, Janez Vogrinc,
Barbara Sicherl Kafol, Tatjana Devjak, Vesna Štemberger*

PROJEKT PARTNERSTVO MODEL IV

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

Učitelj v vlogi raziskovalca:

**akcijsko raziskovanje na področjih medpredmetnega povezovanja
in vzgojne zasnove v javni šoli**

Uredili:

Janez Krek, Tatjana Hodnik Čadež, Janez Vogrinc,
Barbara Sicherl Kafol, Tatjana Devjak, Vesna Štemberger

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

**Evropski
Socialni
Sklad**

Ljubljana 2013

Učitelj v vlogi raziskovalca:

akcijsko raziskovanje na področjih
medpredmetnega povezovanja in vzgojne zasnove
v javni šoli

Uredili Janez Krek, Tatjana Hodnik Čadež, Janez Vogrinc,
Barbara Sicherl Kafol, Tatjana Devjak,
Vesna Štemberger,
Recenzenta Boris Kožuh, Anna Kozłowska
Slovenski jezikovni pregled Eva Blumauer
Angleški jezikovni pregled Neville Hall
Izdala in založila Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
Za izdajatelja Cveta Razdevšek Pučko, dekanja
Oblikovanje naslovnice Studiobotas
DTP Igor Cerar
Dosegljivo na <http://www.biblos.si/lib/book/9789612531249>
Leto izzida 2013

©2007, 2008, 2013 avtorji

Knjiga je financirana iz sredstev raziskovalnega projekta št. 3311-06-297011
Partnerstvo fakultet in šol, model IV (Evropski socialni sklad in Ministrstvo za
šolstvo in šport).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.012(082)(0.034.2)
37.02(082)(0.034.2)

UČITELJ v vlogi raziskovalca [Elektronski vir] : akcijsko raziskovanje na področjih
medpredmetnega povezovanja in vzgojne zasnove v javni šoli / uredili Janez Krek ... [et
al.] ; [angleški prevodi Multilingual]. - El. knjiga. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta, 2013.
- (Projekt Partnerstvo ; model 4)

Način dostopa (URL): <http://www.biblos.si/lib/book/9789612531249>

ISBN 978-961-253-124-9 (pdf)
1. Krek, Janez, 1963-
268006912

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE DELA PO
ZAKONU O AVTORSKIH PRAVICAH NI DOVOLJENO.

Kazalo

Predgovor	7
UVODNI PRISPEVKI	
<i>Janez Krek, Janez Vogrinc</i> Učitelj – raziskovalec vzgojno-izobraževalne prakse	23
<i>Janez Vogrinc</i> Tehnike zbiranja podatkov v akcijskem raziskovanju	58
<i>Vesna Podgornik</i> Refleksivno poučevanje kot dejavnik učiteljevega profesionalnega razvoja	81
<i>Vesna Štemberger</i> Načrtovanje in izvajanje medpredmetnih povezav	93
<i>Barbara Sicherl-Kafol</i> Procesni in vsebinski vidiki medpredmetnega povezovanja	112
<i>Tatjana Hodnik Čadež</i> Učitelj kot raziskovalec medpredmetnega povezovanja	131
<i>Tatjana Devjak</i> Nadgraditev ciljev predmeta državljanska vzgoja in etika v določenih orientacijah medpredmetnega in praktičnega življenja na šoli	150
AKCIJSKE RAZISKAVE	
<i>Maja Bobnar</i> Medpredmetno povezovanje matematike in naravoslovja in tehnike	181
<i>Zdenka Bregar Umek</i> Oblikovanje vzgojnega koncepta	197
<i>Biserka Čančer</i> Vzgojni načrt šole in pojavnost medvrstniškega nasilnega vedenja med učenci	223
<i>Milena Gerbec</i> Državljska kultura kot obvezna izbirna vsebina v gimnazijskem programu	236
<i>A. Golob, I. Kokelj Žerovnik, J. Majcen, D. Ogrin, P. Vignjevič</i> Medpredmetno povezovanje petih predmetov na srednji šoli	262

<i>Renata Himelrajh, Petra Maček</i> Meje in pravila, dolžnosti in pravice: eden od stebrov vzgojnega načrta	283
<i>Majda Jurkovič</i> Medpredmetno povezovanje v 4. razredu pri matematiki, naravoslovju in tehniki ter družboslovju	294
<i>Katarina Kalan, Lidija Mohorič</i> Medpredmetno povezovanje med matematiko, biologijo, kemijo in geografijo	314
<i>Polona Kališnik</i> Državljska vzgoja kot razvijanje časopisne bralne kulture	336
<i>Suzana Kos, Nevenka Lahne, Mirjana Šafran B.</i> Prenova dežurstva	358
<i>Jože Lango</i> Glasba in računalnik, računalnik kot glasbeni instrument	386
<i>Lea Lenček, Bernarda Zorn</i> Aktijsko raziskovanje s področja medpredmetnih povezav v petem razredu	406
<i>G. Mirt, M. Tomažin, M. Štih, M. Podlogar, T. Fius</i> Reševanje matematičnih problemov v prvem in drugem triletju devetletne osnovne šole	417
<i>Bojan Novak, Nataša Turšič, Polona Klun, Stanka Dedo Lale</i> Medpredmetne povezave pri športni vzgoji in matematiki v osnovni šoli	441
<i>Tanja Pristovnik</i> Predznanje in stališča iz vsebin iz obdelave podatkov ob koncu prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja	459
<i>Sonja Posavec, Polona Krajnc</i> Učna motivacija na Gimnaziji Ormož	479
<i>Darja Rokavec, Irena Ivanuš</i> Mednarodno sodelovanje in razvijanje osebne jezikovne in medkulturne kometence pri dijakih	507
<i>Sara Simsija, Irena Strazberger</i> Medpredmetno povezovanje matematike s spoznavanjem okolja v 1. razredu ter naravoslovjem in tehniko v 4. razredu na razredni stopnji	521
<i>Špela Turšič</i> Vzpostavljane razlikovanja med potrebo in željo ter pravicami in pravili pri najmlajših učencih	546

<i>Brigita Uršič, Danilo Lukner</i> Medpredmetno povezovanje področja državljanskega izobraževanja in etike s kurikulumom 1., 2. ter 3. razreda OŠ	573
<i>Andreja Zakotnik, Nežika Žibert</i> Medpredmetno povezovanje matematičnih vsebin	587
<i>Romana Zupanc, Marinka Kozlevčar</i> Medpredmetna povezava in igra v 1. razredu	595
<i>Vesna Žinko, Mojca Pacek</i> Medpredmetno povezovanje: Povezanost zgodovinskih dogodkov in književnih besedil	607
Kazalo z angleškimi povzetki / Contents and abstracts	621
Indeks	643

Predgovor

Učitelj v vlogi raziskovalca:

akcijsko raziskovanje na področjih medpredmetnega povezovanja in vzgojne zasnove v javni šoli

V okviru štirih projektov *Partnerstvo fakultet in šol v letih 2006 in 2007*, ki jih je izvajala Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani skupaj s partnerskimi institucijami ob finančni podpori Evropskega socialnega sklada in Ministrstva za šolstvo in šport, smo izvajali tudi projekt *Učitelj raziskovalec in medpredmetne povezave*. Izhodiščna ideja projekta je bila, da zagotavljanje kakovosti poučevanja in delovanja sodobne šole zahteva od učiteljev usposobljenost za raziskovanje lastne pedagoške prakse, ob tem pa smo kot osnovni vsebinski okvir raziskav izbrali medpredmetno povezovanje, ker je uresničevanje medpredmetno povezanih učnih ciljev za šole in učitelje posebej težavno področje, saj zahteva povezovanje in usklajevanje dela učiteljev, skupno analiziranje in načrtovanje njihovega dela (denimo učnih priprav itd.), evalviranje izvajanja načrtovanega ter preko teh spoznanj iskanje poti in vsebin, ki vodijo k višji kakovosti pouka in delovanja vzgojno-izobraževalne institucije.

Eden od rezultatov projekta je tudi pričujoča monografija z naslovom *Učitelj v vlogi raziskovalca: akcijsko raziskovanje na področjih medpredmetnega povezovanja in vzgojne zasnove v javni šoli*, v kateri so objavljeni znanstveni in strokovni prispevki učiteljev-raziskovalcev ter mentorjev, ki so sodelovali v projektu. To je seveda le sklepno dejanje projekta, v katerem so se vzgojitelji/ce in učitelji/ce usposabljali/e za akcijsko raziskovanje pedagoške prakse s kvantitativnim in/ali kvalitativnim raziskovalnim pristopom, in to ne le teoretično, marveč tudi praktično. Učitelji raziskovalci so namreč v posamičnih akcijskih raziskavah vzeli pod drobnogled konkretne vsebine in vprašanja iz lastne pedagoške prakse na področjih bodisi medpredmetnega povezovanja bodisi vzgojne zasnove v javni šoli.

Za akcijsko raziskovanje v šolah je značilno, da ga izvajajo učitelji, torej tisti, ki jih določena situacija neposredno zadeva, ki v njej živijo in delujejo, njegov glavni namen pa je, da pomaga izboljšati kakovost učenja in pouka, in sicer ravno s tem, da omogoči uvajanje sprememb od tistih, ki

jih spremembe zadevajo. Ob tem sodobna koncepcija vzgojno-izobraževalnega dela izpostavlja vrsto sprememb, med katerimi je pomembno načelo medpredmetnega povezovanja. Medpredmetno povezovanje predstavlja didaktični pristop, pri katerem poteka poučevanje in učenje čimbolj celostno, skozi horizontalno in vertikalno povezovanje znanj in učnih spretnosti. Določajo ga skupni nameni različnih predmetnih področij in vključuje procese učenčevega celovitega spoznavanja učne stvarnosti. Skupni imenovalci ali rdeča nit, ki povezuje posamezne predmete, je transfer učnih postopkov, podatkov, pojmov, zakonitosti, miselnih spretnosti, čustev, stališč, komunikacije itd. Uresničevanje medpredmetnega povezovanja predpostavlja poglobljeno in sistematično načrtovanje procesov učenja na različnih predmetnih področjih, kakor tudi kritično analizo vzgojno-izobraževalne prakse. Pogoj za uspešno izvajanje medpredmetnih povezav je učiteljevo poznavanje možnosti na ravni procesno-ciljnih, vsebinskih in organizacijsko-izvedbenih izhodišč, povezovanje dela različnih učiteljev in poznavanje dela drugih učiteljev ter nasploh delovanja šole.

Rezultat opravljenih raziskav je bil pogosto tudi razvoj novih pristopov medpredmetne obravnave konkretne učne snovi in njihova poskusna vpeljava v šolsko prakso. Učitelji in raziskovalci so skupaj zasnovali idejne cilje razvoja in vpeljave novih pristopov in načina dela pri medpredmetnem povezovanju v osnovni in srednji šoli, nasploh na ravni šole in tudi posebej na primerih matematike, glasbe, državljanske vzgoje, okoljske vzgoje, športne vzgoje in drugih predmetov oziroma medpredmetnih področij. Vpeljava novih načinov dela ter njihov preizkus v šolski praksi je temeljil na konkretnih primerih, vezanih na učni načrt, oziroma izraženih problemih iz šolske prakse, opredeljenih na osnovi partnerskega odnosa raziskovalec-učitelj.

Strokovni delavci v projekt vključenih vzgojno-izobraževalnih institucij so se lahko vključevali le v izobraževalne aktivnosti s področja metodologije, statistike in medpredmetnega povezovanja, v večini šol pa je najmanj ena skupina učiteljev raziskovalcev (ali učitelj) pod vodstvom mentorja oziroma mentorice iz fakultete izvedla tudi akcijsko raziskavo. Delovanje celotnega projekta je bilo od vsega začetka podprto tudi s posebno spletno stranjo, ki je precej olajšala komunikacijo med udeleženci. V času priprav akcijskih raziskav in izvajanja akcijskih raziskav od septembra 2006 do junija 2007 smo izvedli štiri enodnevna izobraževanja in več drugih srečanj, strokovni delavci iz šol, ki so izvajali akcijske raziskave, pa so z mentorji oziroma mentoricami imeli tudi individualne konzultacije. Pokazalo se je, da je stalna, kontinuirana

strokovna podpora od začetka do konca izvedbe akcijske raziskave pomemben del kakovosti raziskovanja. Čeprav se kultura raziskovanja šolske pedagoške prakse v slovenskih šolah še razvija in so bile naloge, ki so jih načela akcijskega raziskovanja postavljala pred učitelje-raziskovalce, nedvomno zahtevne, lahko zapišemo, da so učiteljice in učitelji, ki so akcijske raziskave pričeli, te v skoraj vseh primerih pripeljali do uspešnega konca. To je zahtevalo precejšen dodaten napor in je dokaz izjemnega interesa učiteljev raziskovalcev za pedagoško delo, ki ga opravljajo, za kakovost znanja učencev, dokaz skrbi za lastni profesionalni razvoj in za izboljševanje kakovosti pedagoškega dela. Zaradi zahtevnosti akcijskega raziskovanja je razumljivo, da je v teh empiričnih raziskavah lahko prišlo tudi do manjših pomanjkljivosti.

Pričujoča monografija tako v uvodnem delu prinaša sedem znanstvenih prispevkov, ki smo jih napisali mentorji akcijskih raziskav s Pedagoške fakultete. Ti konceptualno vpeljujejo raziskovanje – s poudarkom na akcijskem raziskovanju – v vzgojno-izobraževalni instituciji in medpredmetno povezovanje kot teoretično osnovo izvedenih raziskav. Prispevki Janeza Kreka, Janeza Vogrinca in Vesne Podgornik tako obravnavajo akcijsko raziskovanje, empirično pridobljene podatke, ki govorijo o mestu raziskovanja v šolski praksi, podajajo znanje o tehnikah raziskovanja ter analizirajo koncept reflektivnega poučevanja kot dejavnik učiteljevega profesionalnega razvoja. Medpredmetno povezovanje je predstavljalo konceptualni okvir večine akcijskih raziskav in nadaljnji trije prispevki ga obravnavajo z različnih vidikov: Vesna Štemberger obravnava načrtovanje in izvajanje medpredmetnih povezav, Barbara Sicherl-Kafol procesne in vsebinske vidike medpredmetnega povezovanja, Tatjana Hodnik Čadež pa mesto učitelja kot raziskovalca medpredmetnega povezovanja. Uvodni del zaključuje prispevek Tatjane Devjak, ki prikazuje in obravnava stališča učiteljev in učencev glede doseganja in povezovanja ciljev in znanj predmeta državljanska vzgoja in etika pri drugih predmetih osnovne šole ter v dejavnostih šole.

Znanstveni in strokovni prispevki raziskovalk in raziskovalcev, ki so izvedli akcijske raziskave, so v monografiji razvrščeni po abecednem vrstnem redu, v tej kratki predstavitvi pa smo jih združili po vsebinskih področjih oziroma glede na mentorstvo. Strokovno podporo s področja pedagoške metodologije in statistike je vsem učiteljem raziskovalcem nudil *Janez Vogrinc*, as. za pedagoško metodologijo in statistiko, vsebinsko podporo pa je zagotavljalo šest mentoric oziroma mentorjev. Pod vodstvom *dr. Tatjane Hodnik Čadež*, docentke za didaktiko matematike, je bilo izvedenih devet v pričujoči monografiji objavljenih

akcijskih raziskav. *Maja Bobnar* (OŠ Dolenjske Toplice) v prispevku predstavlja raziskovanje medpredmetnega povezovanja matematike ter naravoslovja in tehnike v 4. in 5. razredu OŠ (skupaj 46 učencev). Učitelji, ki so sodelovali v raziskavi, so oblikovali učni pristop, ki je temeljil na povezovanju vsebin iz obdelave podatkov ter izbranih vsebin iz naravoslovja in tehnike: magnetne lastnosti snovi, srce, kri in žile, zdrava hrana, podatki ... Učenci so po izvedenem spremenjenem učnem pristopu napredovali v uporabnem znanju vsebin iz obdelave podatkov, saj je bila uspešnost pri reševanju nalog 2. preizkusa znanja statistično pomembno višja od rezultatov prvega, ki so ga učenci reševali pred vpeljavo pristopa.

Gusta Mirt, Mojca Tomažin, Majda Štih, Marjetka Podlogar in Tanja Fius (OŠ Šmarjeta) obravnavajo reševanje besedilnih nalog oz. problemov na razredni stopnji (1. do 5. razred, skupaj 47 učencev). Na osnovi rezultatov preizkusa znanja, ki je preverjal uspešnost reševanja besedilnih nalog, so učiteljice raziskovalke ugotovile, da je potrebno bolj sistematično pristopiti k obravnavi teh nalog. Pristop, ki ga učiteljice – raziskovalke v prispevku predstavljajo za posamezno skupino učencev, vključuje konkretno, grafično in simbolno fazo. Rezultati 2. preizkusa znanja so pokazali, da so učenci izkazali boljše strategije reševanja nalog ter da bi nekateri učenci za uspešnejše reševanje besedilnih nalog morali izboljšati tehniko branja in veščine računanja.

Lea Lenček in Bernarda Zorn (OŠ Toneta Čufarja) predstavljata rezultate raziskovanja povezovanja matematike z ostalimi področji: slovenščino, družbo, naravoslovjem in tehniko ter športno vzgojo. Pri matematiki so izbrale vsebine iz obdelave podatkov, ki se pojavijo tudi pri vseh omenjenih področjih, a so v učbeniških gradivih časovno neuskklajene (pri določenih področjih se te vsebine obravnavajo na začetku šolskega leta, pri drugih na koncu ...). V raziskavo so učitelji vključili učence 5. razredov (skupaj 54 učencev) z namenom, da jih naučijo uporabljati znanja iz obdelave podatkov tudi pri drugih, nematematičnih področjih. Rezultati 2. preizkusa so pokazali, da so učitelji z aktivnim posegom v šolsko prakso, s sistematičnim načrtovanjem, izvajanjem in ovrednotenjem medpredmetnega povezovanja dosegli, da so učenci napredovali pri povezovanju matematičnih znanj z drugimi področji.

Majda Jurkovič (OŠ Toneta Čufarja) analizira, kako se odzovejo učenci, če imajo aktivno vlogo pri načrtovanju medpredmetnih povezav. Med raziskovanjem so učitelji, ki so sodelovali v raziskavi, spodbujali učence, da so iskali, predlagali ter oblikovali medpredmetne povezave in

načrtovali dejavnosti za doseganje zastavljenih ciljev ob pomoči učbenikov, različnih virov in učitelja. S takšnim načinom načrtovanja dejavnosti, upoštevanjem predznanja učencev, s povezovanjem znanj različnih predmetnih področij in razvijanjem različnih strategij mišljenja, naj bi povečali kakovost in trajnost pridobljenega znanja. Na začetku akcijskega raziskovanja so učitelji ugotovili, da učenci ne zaznavajo medpredmetnih povezav, ob koncu pa se je izkazalo, da so pri tem napredovali tako učenci klasičnega razreda (skupaj 23) in razreda 'Korak za korakom' (25 učencev).

Lidija Mohorič in Katarina Kalan (OŠ Staneta Žagarja) se osredotočata na branje in obdelavo podatkov, kot na pomembni veščini v vsakdanjem življenju. Ugotavljata, da imajo učenci težave pri uporabi znanj iz obdelave podatkov, ki jih pridobijo pri matematiki in pri drugih področjih: geografiji, kemiji in biologiji. Prvi preizkus znanja je pokazal, da učenci slabo berejo, interpretirajo in prikazujejo različne podatke ter da je potrebno načrtno povezovati matematična znanja z nematematičnimi. Izdelali sta učni pristop, ki je temeljil na povezovanju vsebin iz obdelave podatkov ter izbranih vsebin iz kemije (kovalentno in ionsko zgrajene snovi, energija in kemijska sprememba), biologije (sistematika z evolucijo) in geografije (Afrika - podnebje, rastje, prebivalstvo). Učenci (skupaj 34 osmošolcev) so na 2. preizkusu dosegli boljše rezultate pri nalogah, ki so preverjale višje standarde znanja.

Sara Simsija in Irena Strazberger (OŠ Šmarjeta) v prispevku predstavljata rezultate akcijskega raziskovanja, ki sta ga izvedli v treh korakih. V prvem koraku ju je zanimalo stanje na področju medpredmetnega povezovanja v šolah pri nas, ki sta ga ugotavljali s pomočjo vprašalnika za učitelje. Analiza vprašalnikov (skupaj 111 vprašalnikov, od tega so jih 74 izpolnili učitelji prve triade, 37 pa učitelji 4. razredov) so pokazali, da je medpredmetno povezovanje na razredni stopnji prisotno, da od učitelja zahteva zelo natančno poznavanje ciljev in vsebin, da je potrebno imeti za kvalitetno izvajanje pouka ustrezne učne pripomočke ter da urniki pomembno vplivajo na realizacijo medpredmetnega povezovanja. V prispevku tudi predstavljata, kako sta sami načrtovali, izvajali in ovrednotili s pomočjo analiz učnih enot in preizkusa znanja učni pristop, ki je temeljil na povezovanju matematike, naravoslovja in tehnike ter spoznavanja okolja, v razredih učencev, ki sta jih poučevali (1. razred: 24 učencev, 4. razred: 14 učencev).

Alenka Golob, Irma Kokelj Žerovnik, Janja Majcen, Darja Ogrin in Petra Vignjevič (Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana)

predstavljajo, kako so v svoje delo uvedle medpredmetno povezovanje (zgodovina – slovenščina – matematika – geografija – nemščina) in empirične rezultate o tem, kako takšno povezovanje vpliva na motivacijo in na znanje dijakov. V raziskovanje je bilo vključenih 85 dijakov 2. in 3. letnika. Pri načrtovanju medpredmetnega povezovanja so izhajale iz tem geografska odkritja in mediji ter izvedle učne enote v različnih organizacijskih oblikah v razredih dijakov. Dijaki so po izpeljanih učnih urah izkazali na 2. preizkusu napredek v povezovanju znanj (v povprečju za 15 % glede na 1. preizkus), analiza vprašalnika pa je potrdila pričakovano večjo motivacijo dijakov za učenje, če so obravnavane teme pri različnih predmetih povezane.

Nežika Žibert in *Andreja Zakotnik* (OŠ Staneta Žagarja) predstavljata rezultate raziskovanja povezovanja matematike z drugimi področji v 4. razredu. Raziskava je potekala v treh korakih. Prvi akcijski korak je predstavljal ugotavljanje učenčevega predznanja iz obdelave podatkov, tako temeljnega kot uporabnega. V okviru drugega akcijskega koraka sta oblikovali učni pristop, v katerem sta povezovali vsebine iz obdelave podatkov z vsebinami iz spoznavanja okolja (kraljestvo živali), družbe (družina, promet, kulturna dediščina), slovenščine (umetnostna, neumetnostna besedila) ter glasbe (glasbila). V tretjem akcijskem koraku pa sta s pomočjo preizkusa znanja ugotovili napredek učencev pri uporabnih znanjih oz. pri uporabi matematičnih znanj na ostalih področjih. V raziskavi je sodelovalo 47 četrtošolcev.

Tanja Pristovnik (OŠ Primoža Trubarja) v svojem prispevku predstavlja vzroke za uvajanje vsebin iz obdelave podatkov v nižje razrede, prikaže načine uvajanja vsebin iz statistike, kombinatorike in verjetnosti ter opiše empirično raziskavo, s katero je ugotavljala znanje učencev iz vsebin statistike, kombinatorike in verjetnosti, ki ga razume kot pogoj za kvalitetno načrtovanje in organiziranje pouka. V prispevku je predstavljena poglobljena analiza nalog, ki so jih reševali učenci (sodelovalo je 20 četrtošolcev) ter primeri nalog iz obdelave podatkov.

Pod mentorstvom *dr. Barbare Sicherl Kafol*, docentke za didaktiko glasbe, so potekale tri raziskave, ki so se zaključile z v monografiji objavljenimi prispevki. *Romana Zupanc* in *Marinka Kozlevčar* (OŠ Milan Šuštaršič) predstavljata izsledke raziskave, v kateri sta proučevali medpredmetno povezavo v odnosu do učinkovitosti izrabe časa za predelavo učne snovi ter možnosti otrok za spontano igro. V tem okviru sta spremljali socialne odnose v skupini in počutje otrok ter njihovo učno uspešnost. V raziskavi je bilo ugotovljeno, da je z medpredmetno

povezavo mogoče pridobiti čas za otrokovo spontano igro, to pa vpliva na učno uspešnost in boljše socialne odnose v skupini. Ob tem sta avtorici podali tudi mnenja učiteljic/jev prvega triletja, ki v svojem delovnem okolju prepoznajo zelo ugodno klimo za medpredmetno povezovanje. Medpredmetno poučevanje ocenjujejo kot pomemben in pogost način svojega dela.

Vesna Žinko in Mojca Pacek (OŠ Šmarjeta) sta prispevali vpogled v medpredmetno povezovanje slovenščine in zgodovine. Ugotavljata, da oba predmeta omogočata obilo možnosti za medpredmetno povezavo. Posebno pozornost sta namenili proučevanju kakovosti znanja učencev pri slovenščini in zgodovini in njihovem interesu za povezave obeh predmetov. Rezultati so pokazali, da medpredmetno povezovanje pri učencih spodbudi trajnejše in bolj kakovostno znanje, da učenci potrebujejo dovolj časa za usvojitev povezovanja različnih predmetnih področij in da se jim zdi to povezovanje smiselno in potrebno. Tudi mnenja učiteljev 3. triletja, ki sta jih avtorici anketirali, kažejo, da le-ti izvajajo medpredmetno povezovanje vendar hkrati izpostavljajo potrebo po nadaljnjem strokovnem izobraževanju na tem področju.

Jože Lango (OŠ Majde Vrhovnik) obravnava vključevanje sodobne tehnologije v pouk, ki odpira številne možnosti povezovanja predmetov s področjem IKT. V svojem prispevku ugotavlja ustreznost vključevanja računalnika v pouk glasbene vzgoje, glede na starostno stopnjo in dojemanje učencev. Pri tem se opira na vsebine, predpisane v učbenikih in učnih načrtih, ki jih dopolni z razpoložljivimi računalniškimi programi s področja glasbe. Ugotovitve raziskave kažejo, da je uvajanje IKT v pouk glasbe zanimivo za učence, prav tako pa je njihovo znanje kakovostnejše, trajnejše, učenci pa so tudi bolj motivirani za pouk glasbene vzgoje. Zato avtor priporoča uporabo IKT že v najzgodnejšem obdobju poučevanja.

Pod mentorstvom *dr. Vesne Štemberger*, docentke za športno vzgojo, je potekala akcijska raziskava, v kateri so *Bojan Novak, Nataša Turšič, Polona Klun, Stanka Dedo Lale* (OŠ Primoža Trubarja, Velike Lašče) medpredmetno povezali športno vzgojo in matematiko. Izhajali so iz medpredmetnega povezovanja kot enega izmed načinov za izboljšanje kvalitete pouka, v analizi učinkov raziskave pa ugotavljajo, da so na določenih področjih znanje učencev izboljšali (denimo računanje obsega), ni pa to uspelo na vseh predvidenih področjih, denimo pri ocenjevanju prostorskih predstav. Ugotavljajo, da za uspešno medpredmetno povezovanje potrebujejo učitelji veliko časa, tega pa ob natrpanem urniku večkrat primanjkuje.

Več raziskav je potekalo na predmetnem področju državlanske vzgoje v osnovni šoli in gimnaziji. Pod mentorstvom *dr. Marjana Šimenca*, docenta za didaktiko filozofije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, je potekala akcijska raziskava Milene Gerbec (Gimnazija Jesenice), ki je proučevala državlansko kulturo kot obvezno izbirno vsebino v gimnazijskem programu. Akcijsko raziskavo je izvedla zato, da bi ugotovila, kako naj poveča motiviranost dijakov za delo in s tem tudi učinkovitost svojega pedagoškega dela. Obstoječe stanje je ugotavljala z vprašalnikom, in potrdila hipotezo, da lahko z bolj aktivnim pristopom bolje motivira dijake. Analiza odgovorov iz empiričnega dela je vodila v konkretne sklepe in smernice za nadaljnje delo, ki so razvidni v novi časovni razporeditvi učne snovi.

Pod mentorstvom *dr. Janeza Kreka*, docenta za filozofijo edukacije (in vodjo projekta Učitelj raziskovalec in medpredmetne povezave), so potekale tri akcijske raziskave na področju državlanske vzgoje, pet pa na področju vzgojne zasnove šole. *Danilo Lukner in Brigita Uršič* (OŠ Vič) sta v akcijski raziskavi povezovala področja državlanskega izobraževanja in etike s kurikulumom prvega, drugega in tretjega razreda osnovne šole. Raziskovalca sta raziskavo zasnovala v več akcijskih korakih: najprej sta izvedla primerjalno študijo in analizo kurikulumov 1., 2. in 3. razreda devetletke ter oblikovala delovni tim z dvanajstimi učiteljicami prvega triletja, ki je imel skupno vizijo: pripravo učencev na lažje razumevanje demokratičnih sistemov in za dejavno državljanstvo. V drugem koraku sta s svojim strokovnim znanjem kot učitelja državlanske vzgoje in etike (ki je predmet v 7. in 8. razredu devetletke) za 1., 2. in 3. razred devetletke izdelala učne priprave, ki so jih izvedle učiteljice razrednega pouka. Globalni cilj vseh učnih priprav je bil učencem olajšati poznejše pridobivanje znanj, stališč in spretnosti, ki so potrebne za urbano sobivanje v demokratični in večkulturni družbi, vključena pa sta bila tudi načelo dejavnega vključevanja učencev v življenje v skupnosti ter njihov občutek pripadnosti skupnosti in vrednotam. V naslednjem koraku sta evalvirala učne ure in oblikovala ugotovitve za prenos izsledkov v pedagoško prakso. Rezultati evalvacije bodo pomembno izhodišče za nadaljnje timsko delo in doseganje ciljev na področju medpredmetnih povezav v višjih razredih. Učenci so pokazali teoretična znanja pravil, pravic in dolžnosti, manjkajo pa praktične dejavnosti za nadgraditev teh znanj za udejanjanje in ponotranjanje vsebin.

Špela Turšič (OŠ Prule) je izvedla akcijsko raziskavo, v kateri je z učenci enega oddelka podaljšanega bivanja izvajala in analizirala vzpostavljanje

razlikovanja med potrebo in željo ter pravicami in pravili pri najmlajših učencih. Izhajala je iz teorije želje, ki željo pojmuje kot specifično človeško lastnost, ki se razvije in deluje tudi mimo človekovih bioloških potreb. Zato se želje, v nasprotju s temeljnimi biološkimi potrebami, ki so enake pri vseh ljudeh, razlikujejo, saj so odvisne od kulture, v kateri živimo. Ob tem je v javnem govoru velikokrat slišati, da imajo otroci preveč pravic in premalo dolžnosti. Očitki merijo na vzgojo v javni šoli, vendar sprevidijo povezanost med pravico in dolžnostjo: da je pravica enega otroka hkrati tudi dolžnost drugega otroka. Naloga vzgoje v javni šoli je tako tudi, da privzgoji spoštovanje dolžnosti, ki so pravice drugih, saj le tako pravice lahko veljajo za vse. Otroci sami od sebe seveda ne razmišljajo tako. Vidijo najprej ali samo sebe in krivice, ki se dogajajo njim, težje pa vidijo krivico, ki jo morebiti tudi sami povzročajo drugim. Prav v tem pa je vzgojna naloga šole. Iz temeljnih pravic, ki bi morale biti priznane vsakemu otroku in so namenjene temu, da se otroci v družbi dobro počutijo, bi morala izhajati tudi pravila vedenja in ravnanja, ki so tudi njihove dolžnosti. Akcijska raziskava je potekala preko več izvedbenih in analitičnih korakov, v katerih so učenci preko različnih dejavnosti spoznavali pomene in razmerja med besedami želja, potreba, pravica in dolžnost, spoznali so Konvencijo o otrokovih pravicah in na koncu sami oblikovali pravilnik, ki bi se ga morali vsi držati zato, da bi z veseljem obiskovali šolo.

Polona Kališnik (OŠ Majde Vrhovnik) je v akcijsko raziskavo vključila učence 8. in 9. razreda (z uvodnimi vprašalniki 95 oziroma z zaključnimi 81 učencev), vsebinsko pa se je ukvarjala z državljsko vzgojo kot razvijanjem časopisne bralne kulture. Ugotavljala je, kako je neusmerjeno in usmerjeno prebiranje časopisov v določenem času - seznanjanje z obliko, formatom, vsebinami - vplivalo na bralno kulturo učencev. Raziskava je tudi pokazala, da učenci 8. in 9. razreda osnovne šole berejo oz. prebirajo dnevno časopisje, pri čemer največ posegajo po Delu, sledi Dnevnik, Zurnal, Slovenske novice, Direkt. Največ prebirajo šale, sledijo dogodki dneva, šport, črna kronika, križanke in vreme. Dekleta bolj posegajo po rumenem tisku kot fantje. Informacije pa sicer največkrat poiščejo na televiziji, sledijo časopisje, pogovori doma in z vrstniki, internet in radio. Avtorica tudi ugotavlja, da bralci oziroma učenci v tem razvojnem obdobju svoje mnenje o prebranem težko javno izražajo.

Šest objavljenih prispevkov iz akcijskih raziskav je s področja vzgojne zasnove (priprave vzgojnega načrta) v javni šoli. Prva raziskava, ki je opisana v nadaljevanju, je potekala pod mentorstvom *dr. Tatjane Devjak*,

docentke za teorijo vzgoje, nadaljnjih pet akcijskih raziskav pa pod mentorstvom *dr. Janeza Kreka*.

Suzana Kos, Nevenka Lahne in Mirjana Šafran B. (OŠ Šmarjeta) so izvedle akcijsko raziskavo, v okviru katere je šola prenovila dežurstvo. Kljub nenehnim spremembam in dopolnitvam s strani vodstva šole in svetovalne službe to ni bilo dovolj kakovostno in je tako med dežurne učitelje kot med dežurne učence večkrat vnašalo slabo voljo. Cilj raziskave je bil poiskati vzroke nekvalitetnega, nedoslednega in neustreznega izvajanja dežurnih nalog in uvesti spremembe, s ciljem zagotoviti ustrezno, kakovostno in enotno izvajanje dežurnih nalog na šoli, tako s strani učiteljev kot učencev. V več akcijskih korakih je raziskovalni tim uvedel spremembe na naslednjih področjih: prenovitev dežurne mape, opis in terminski plan dežurnih nalog, dvig kulturnega nivoja »dežurne mize«, priprava izobraževanja in usposabljanja učiteljskega kolektiva o novostih in ciljih kvalitetnega dežurstva, spodbujanje k vestnemu opravljanju dežurnih nalog, podeljevanje priznanj in stimuliranje zaposlenih za vestno opravljanje nalog. Hkrati pa avtorice v prispevku opozorijo, da je pričujoča akcijska raziskava odprla nove potrebe po spremembah na šoli, kot so oblikovanje vzgojnega koncepta šole, prenova in posodobitev vsebin razrednih ur, katerih del bi lahko bil tudi reševanje vzgojnih problemov po metodi restitucije, usvajanje prehranjevalnih navad, medsebojnih odnosov, kar bi vodilo hkrati tudi h kakovostnejšemu opravljanju dežurstva.

Zdenka Bregar Umek (OŠ Globoko) v prispevku, ki zadeva oblikovanje vzgojnega koncepta šole opisuje, kako vzgojno zasnovo šole utemeljiti tudi na objektivnih informacijah in poglobljenem raziskovanju določenih vzgojnih vprašanj. Temeljnega pomena je bila misel, kako doseči tako stanje, da bi starši, učitelji in učenci drug drugemu zaupali, drug drugega spoštovali, znali prisluhniti drug drugemu in se skupaj lotiti reševanja težav, ko se pojavijo. Zato so izvedli akcijsko raziskavo, v katero so zajeli veliko večino staršev in učencev od 6. do 9. razreda ter učitelje, ki poučujejo v teh razredih (OŠ Globoko je manjša vaška šola, ki je imela v šolskem letu 2006/07 vpisanih 110 učencev). V raziskavi so poskušali odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja: ali na izrekanje vzgojnih ukrepov vpliva nezadostno poznavanje pravilnikov, dogovorov, napisanih in nenapisanih pravil, ki veljajo na šoli; kateri dejavniki pomembno vplivajo na avtoriteto učitelja v šoli; in kakšen vpliv ima družina na vzgojno delovanje šole. Prišli so do ugotovitve, da je potrebno še bolj poenotiti vzgojno delovanje vseh strokovnih delavcev na šoli in to doseči na podlagi bolj eksplicitnih dogovorov vseh udeležencev; okrepiti

avtoriteto učitelja; da je potrebno staršem in učencem predstaviti cilje vzgojnega delovanja in jih pridobiti za sodelovanje ter da je potrebno dosledno upoštevati načela vzgojnega koncepta šole. Na podlagi ugotovitev so oblikovali konkretne nadaljnje korake za oblikovanje vzgojne zasnove šole.

Sonja Posavec in Polona Krajnc (Gimnazija Ormož) v prispevku, ki obravnava učno motivacijo na Gimnaziji Ormož, opisujeta akcijsko raziskavo, ki se je ukvarjala z vprašanji vzpostavljanja motivacije za pridobivanje znanja, kar si je gimnazija postavila kot prednostno nalogo pri razvijanju vzgojne zasnove šole v šolskem letu 2006/07. Osnovno populacijo študije so sestavljali dijaki, starši in učitelji Gimnazije Ormož, vzorec anketiranih pa je obsegal skupaj 451 anketirancev, od tega 241 dijakov, 198 staršev in 12 učiteljev. Raziskava med drugim razkriva, da na učni (ne)uspeh dijakov najpogosteje vplivajo njihovi načini ter organizacija učenja, v manjši meri pa učiteljev način poučevanja ter učiteljev odnos do učnega predmeta. Najpogostejše motnje pri učenju dijakov so v pomanjkljivih navadah in načinih učenja, v slabem povezovanju naučenega z vsakdanjim življenjem, pa tudi v nerazumevanju pomena znanja. Več kot dve tretjini dijakov se zavedata, da so njihove učne navade slabo razvite, število dijakov, ki se zaveda pomanjkljivih učnih navad, je večje v višjih letnikih in skoraj tri četrtine dijakov so svoje učne navade pripravljene spremeniti. Najbolj si spremembe v svojih navadah želijo dijaki v drugih letnikih; ti se v povprečju tudi največ učijo, vendar ne uporabljajo raznolikih učnih strategij. Redko se učijo z izdelanimi učnimi načrti, še redkeje vanje vključujejo zunajšolske in pristočasne dejavnosti. Za tri četrtine dijakov je glavna motivacija dobra ocena, preprečevanje slabih ocen, nagrada ali pohvala doma. Polovico dijakov motivirajo želja po uspehu in lastni cilji po doseganju znanja, razgledanosti. Malo dijakov k učenju spodbujata radovednost in raziskovalni duh. V raziskavi, ki je trajala eno šolsko leto, sta avtorici ugotovili, da je svoje učne navade izboljšala tretjina dijakov; v 2. letniku dve tretjini dijakov. Najmanj izboljšav so dosegli dijaki 3. letnika. Motnje je mogoče odpraviti ali zmanjšati predvsem s pogovori s starši, s spoznavanjem metod učenja in delovnimi navadami, pa tudi z manjšimi oddelki ter z izboljšanim odnosom države oziroma okolice do znanja in prosvete.

Renata Himelrajh in Petra Maček (OŠ Danile Kumar) sta se v akcijski raziskavi osredotočili na vzpostavljanje meja in pravil, dolžnosti in pravic, ki jih pojmujeta kot enega od stebrov vzgojnega načrta šole. Objavljata opis akcijske raziskave, katere izhodišče je bilo opažanje, da sta se v tem

šolskem letu 2006/07 v njunem razredu že od začetka leta srečevali s problemom nezaveščenosti nekaterih staršev o pomenu pravil, spoštovanju le-teh ter o pomembnosti dobrega sodelovanja šole (učitelja) in staršev. Z raziskavo sta želeli pripomoči k izboljšanju teh razmer. Prispevek se osredotoča predvsem na opis dela akcijske raziskave, ki je vodil v refleksijo pravic in dolžnosti, ki jih imajo udeleženci v šoli, ter v dogovore glede osnovnih pravil vedenja v razredu in šoli, ki veljajo za razrede prvega triletja. Rezultat raziskave je zgibanka s pravili, pripravljena za raven prvega triletja osnovne šole, dogovor vseh udeležencev glede teh pravil pa naj bi bil eden od stebrov vzgojnega načrta šole.

Biserka Čančer (OŠ Dobova) v prispevku Vzgojni načrt šole in pojavnost medvrstniškega nasilnega vedenja med učenci opisuje potek akcijske raziskave, ki se je ukvarjala s problemom vzgojnega delovanja šole, kolikor je vezano na Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli. Ugotavljala je, koliko je obstoječi pravilnik upoštevan v praksi in kolikšen je delež drugačnih vzgojnih ukrepov, ki jih še izvajajo v praksi. Eden od raziskanih problemov je bilo tudi nasilje med vrstniki. Na podlagi podatkov iz raziskave se potrjujejo hipoteze, da so vprašani seznanjeni z vzgojnimi ukrepi, ki so zapisani v Pravilniku o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli, prav tako poznajo tudi druga šolska pravila in dogovore, ki so del hišnega reda in pravil šole, obenem pa večina vprašanih meni, da je del vzgojnih ukrepov (ustni opomin, pisni opomin) neučinkovit. Vprašani so seznanjeni z ukrepi (avtorica jih je imenovala »delovni ukrepi«), s posebej določenimi nalogami, ki jih učenci opravijo, če kršijo pravila, vendar te ukrepe starši slabo poznajo. Večina vprašanih pa tudi meni, da ti ukrepi niso enako učinkoviti ali enakovredno nadomestilo, kot so ukrepi po Pravilniku o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli. Na podlagi raziskave je oblikovala smernice za oblikovanje vzgojnega načrta šole.

Darja Rokavec in Irena Ivanuš (Gimnazija Ptuj) sta raziskali učinke, ki jih ima mednarodno sodelovanje gimnazije na razvijanje osebne jezikovne in medkulturne kompetence pri dijakih. Raziskava je zajela 92 dijakov Gimnazije Ptuj, od tega je 50 anketiranih dijakov sodelovalo v mednarodnih projektih, 42 pa ne. Rezultati so pokazali, da se v korist skupine, ki je sodelovala v mednarodnih projektih, pokaže največ razlik med obema primerjanima skupinama v razvoju osebne jezikovne kompetence. Tako dijaki, ki so sodelovali v mednarodnih projektih, kažejo večjo samozavest pri uporabi jezika, uporabi njegovih drugih

dimenzij in predvsem iskanju dialoga med kulturami. S tem so rezultati potrdili pričakovanja in način dela šole.

Monografija tako predstavlja celoto, ki pokriva teoretične temelje in praktične primere akcijskega raziskovanja na področju medpredmetnega povezovanja in vzgojne zasnove v javni šoli. Podaja teoretična znanja, empirična spoznanja in opise akcijskih raziskav kot primerov dobre prakse, ki bodo lahko osnova nadaljnjega razvijanja raziskovalne kulture v naših šolah in vrtcih. Pokaže pa tudi veliko pripravljenost udeleženih strokovnih delavcev, da v prizadevanjih za kakovost lastnega pedagoškega dela presežejo običajno mero intelektualnega dela ter pedagoške skrbi za učence in dijake.

Uredniki

*Janez Krek, Tatjana Hodnik Čadež, Janez Vogrinc,
Barbara Sicherl Kafol, Tatjana Devjak in Vesna Štemberger*